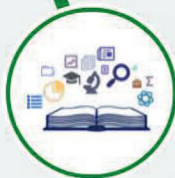

Наукові перспективи
Видавнича група

Перспективи та інновації науки

СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"

СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"

СЕРІЯ "МЕДИЦИНА"

№11(57) 2025

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського

Видавнича група «Наукові перспективи»

Луганський державний медичний університет

Громадська наукова організація «Система здорового довголіття в мегаполісі»

Християнська академія педагогічних наук України

Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання

*за сприяння КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру
дієтології Наталії Калиновської*

«Перспективи та інновації науки»

(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)

Випуск № 11(57) 2025

Київ – 2025

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Luhansk State Medical University

Public scientific organization "System of healthy longevity in the metropolis"

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

**All-Ukrainian Association of Teachers and Psychologists of Spiritual and
Moral Education**

*with the assistance of the KNP "Clinical Hospital No. 15 of the Podilsky District of Kyiv", Nutrition Center of
Natalia Kalinovska*

"Prospects and innovations of science"

(Series" Pedagogy ", Series" Psychology ", Series" Medicine ")

Issue № 11(57) 2025

Kyiv – 2025

«Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)»: журнал. 2025. № 11(57) 2025. С. 3866

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021 № 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології та педагогіки

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.04.2023 № 491 журналу присвоєно категорію "Б" із медицини: спеціальність 222

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 17.11.2025, № 6/11-25)

Журнал видається за підтримки КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру дієтології Наталії Калиновської.

Журнал заснований з метою розвитку наукового потенціалу та реалізації кращих традицій науки в Україні, за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію, механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку медицини, психології, педагогіки та. Видання розраховано на науковців, викладачів, педагогів-практиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, громадсько-політичних діячів. Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Голова редакційної колегії:

**Жукова Ірина
Віталіївна**

кандидат наук з державного управління, доцент, Лауреат премії Президента України для молодих вчених, Лауреат премії Верховної Ради України молодим ученим, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», директор громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Головний редактор: Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна).

Заступник головного редактора: Торяник Інна Іванівна - доктор медичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій Державної установи «Інститут мікробіології та імунології імені І.І. Мечникова Національної академії медичних наук України» (Харків, Україна);

Заступник головного редактора: Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна);

Заступник головного редактора: Жуковський Василь Миколайович — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри англійської мови Національного університету "Острозька академія" (Рівне, Україна).

Редакційна колегія:

1. Бабова Ірина Костянтинівна - доктор медичних наук, професор, старший науковий співробітник відділу економічного регулювання природокористування, ДУ "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України", лікар ФРМ (фізичної та реабілітаційної медицини) ДУ "Територіальне медичне об'єднання МВС України по Одеській області" (Одеса, Україна)
2. Бабчук Олена Григоріївна — кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
3. Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
4. Балахтар Катерина Сергіївна - здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
5. Бартенєва Ірина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
6. Біляковська Ольга Орестівна — доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, Україна)
7. Вадзюк Степан Нестерович - доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, почесний академік Національної академії педагогічних наук України, завідувач кафедри фізіології з основами біотики та біобезпеки Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського України (Тернопіль, Україна)
8. Вовк Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Штища в Пилі (м. Пила, Польща)
9. Гвожджевський Сильвія — кандидат наук, Державна професійна вища школа ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща)
10. Гетманенко Людмила Миколаївна - старша викладачка кафедри природничо-математичної освіти і технологій Інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Київ, Україна)

Кучеренко А.А. <i>КОМПЕНСАЦІЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ З ІСТОРІЇ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ: МЕТОДИЧНІ СТРАТЕГІЇ РОБОТИ</i>	736
Лахмотова Ю.В., Пономаренко В.В. <i>ПЕЙОРАТИВНА ЛЕКСИКА В СУЧАСНОМУ КИТАЙСЬКОМОВНОМУ ДИСКУРСІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ</i>	744
Лебідь І.Ю., Максимчук А.О. <i>ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЙ РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ</i>	754
Левченко І.М., Бокшиц О.М., Каменська І.С., Литвин А.Ф. <i>СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА НАДІЙНІСТЬ» ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ</i>	767
Лещенко І.Т. <i>ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ ПІД ЧАС СТУДІЮВАННЯ ДИСЦИПЛІН ПЕДАГОГІЧНОГО ЦИКЛУ</i>	777
Литовченко В.П. <i>ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДЕФІЦИТУ УВАГИ У СТУДЕНТІВ: АДАПТАЦІЙНІ РІШЕННЯ</i>	791
Логвиненко І.П. <i>БОТАНІЧНА ПРАКТИКА У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК</i>	803
Логвиненко В.М. <i>МЕТОДОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	813
Лунгол О.М., Габорець О.А. <i>ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ</i>	823
Малишевська Г.І., Яніцька Л.В., Єжель І.М., Прадій Т.П. <i>СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО МОТИВАЦІЇ ТА АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ І6 ТЕХНОЛОГІЇ МЕДИЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ</i>	832
Мариківська Г.А., Будянська В.А. <i>ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ</i>	845

УДК 378.147:37.014.6

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11\(57\)-845-861](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11(57)-845-861)

Мариківська Галина Анатоліївна кандидат педагогічних наук, доцент,
м. Харків, <https://orcid.org/0000-0001-9561-9292>

Будянська Вікторія Анатоліївна кандидат педагогічних наук, доцент,
м. Харків, <https://orcid.org/0000-0003-0621-4571>

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті розглянуто проблему формування громадянської компетентності майбутніх фахівців у процесі їхньої професійної підготовки як важливого чинника становлення активної, відповідальної та соціально зрілої особистості. Обґрунтовано актуальність дослідження в контексті сучасних соціально-політичних викликів, процесів демократизації суспільства та реформування системи освіти України. Визначено сутність поняття «громадянська компетентність» як інтегративної характеристики особистості, що поєднує ціннісно-мотиваційні, когнітивні, поведінкові та емоційно-вольові компоненти. Проаналізовано структуру громадянської компетентності, яка охоплює знання про права і свободи людини, громадянські обов'язки, усвідомлення цінностей демократії, толерантності, соціальної справедливості, а також готовність до активної участі в громадському житті. Виокремлено та схарактеризовано педагогічні умови ефективного формування громадянської компетентності майбутніх фахівців: інтеграцію громадянсько-патріотичного змісту у фахові дисципліни; створення виховного середовища, що стимулює ініціативність і соціальну активність; підтримку студентського самоврядування, волонтерських і проєктних форм діяльності; застосування інтерактивних методів навчання (тренінгів, дебатів, рольових ігор, дискусій). Показано, що реалізація цих умов сприяє розвитку у здобувачів освіти здатності до відповідального прийняття рішень, критичного мислення, комунікабельності та громадянської зрілості.

Розкрито ефективні методи й форми організації освітнього процесу, що спрямовані на формування активної громадянської позиції: проєктна діяльність, соціальні ініціативи, волонтерство, дискусійні клуби, круглі столи, кейс-метод. Підкреслено роль педагогів як фасилітаторів, здатних створювати умови для усвідомлення студентами цінності громадянської участі. Зроблено висновок, що формування громадянської компетентності має відбуватися цілісно через поєднання освітньої, виховної та соціально-діяльнісної складових.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні діагностичного інструментарію для оцінювання рівня сформованості громадянської компетентності та створенні моделей її розвитку в закладах вищої освіти різного профілю.

Ключові слова: громадянська компетентність, громадянська позиція, патріотизм, фахова підготовка, педагогічні умови, інтерактивні методи навчання, студентське самоврядування, професійна освіта.

Marykivska Halyna Anatoliivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Humanities and Ukrainian Studies, Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0001-9561-9292>

Budianska Viktoriia Anatoliivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Pedagogy, Foreign Philology and Translation, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0003-0621-4571>

FORMATION OF CIVIL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Abstract. The article examines the problem of the formation of civic competence of future specialists in the process of their professional training as an important factor in the formation of an active, responsible and socially mature personality. The relevance of the research in the context of modern socio-political challenges, processes of democratization of society and reform of the education system of Ukraine is substantiated. The essence of the concept of "civic competence" as an integrative characteristic of an individual, which combines value-motivational, cognitive, behavioral and emotional-volitional components, is determined. The structure of civic competence was analyzed, which includes knowledge about human rights and freedoms, civic duties, awareness of the values of democracy, tolerance, social justice, as well as readiness for active participation in public life. Pedagogical conditions for effective formation of civic competence of future specialists are identified and characterized: integration of civic and patriotic content in professional disciplines; creation of an educational environment that stimulates initiative and social activity; support of student self-government, volunteer and project forms of activity; application of interactive learning methods (trainings, debates, role-playing games, discussions). It is shown that the implementation of these conditions contributes to the development of education seekers' ability to make responsible decisions, critical thinking, sociability and civic maturity.

Effective methods and forms of organizing the educational process aimed at forming an active civic position are revealed: project activities, social initiatives, volunteering, discussion clubs, round tables, case method.

The role of teachers as facilitators capable of creating conditions for students to realize the value of civic participation is emphasized. It was concluded that the formation of civic competence should take place holistically through a combination of educational, educational and social activity components.

Prospects for further research consist in the development of a diagnostic toolkit for assessing the level of formation of civic competence and creating models of its development in institutions of higher education of various profiles.

Keywords: civic competence, civic position, patriotism, professional training, pedagogical conditions, interactive learning methods, student self-government, professional education.

Постановка проблеми. У нинішніх умовах суспільно-політичних перетворень, які обумовлені процесами демократизації, євроінтеграції та воєнними викликами, питання формування громадянської компетентності майбутніх фахівців набуває особливої значущості. Сьогодні Українська держава потребує фахівців нової генерації – не лише професійно компетентних, а й активних громадян, які усвідомлюють свою відповідальність за долю країни, здатних діяти на користь суспільства, приймати морально обґрунтовані рішення та брати участь у процесах державотворення.

Актуальність цього дослідження також продиктована стратегічними орієнтирами сучасної освітньої політики України. Ці орієнтири визначають розвиток громадянських, соціальних і загальнокультурних компетентностей як пріоритетне завдання вищої освіти. Це положення закріплене в низці ключових нормативно-правових документів, включаючи Закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Концепцію громадянської освіти та виховання в Україні (2021), а також засади Нової української школи та Національної стратегії розвитку освіти. У цих документах послідовно наголошується, що громадянська компетентність є невід'ємним елементом професійної підготовки майбутнього фахівця, оскільки вона забезпечує його здатність діяти відповідально, толерантно та з дотриманням демократичних цінностей і прав людини.

Суспільні реалії останніх років – активізація громадянського суспільства, героїчна боротьба українського народу за незалежність і територіальну цілісність, а також нагальна потреба в консолідації нації – зумовлюють необхідність оновлення виховного потенціалу вищої школи. Саме заклади освіти мають стати осередками, де відбувається становлення громадянської свідомості, патріотизму, духовних і моральних орієнтирів молоді.

Окрім цього, сучасний освітній процес орієнтований на компетентнісний підхід, який передбачає не лише засвоєння академічних знань, а й формування здатності ефективно застосовувати їх у соціальній, громадській та професійній діяльності. У цьому контексті громадянська компетентність постає як інтегративна якість особистості, що гармонійно поєднує правову культуру, критичне мислення, соціальну активність і патріотичну самосвідомість.

В умовах посилення глобалізації, цифровізації та мультикультурних взаємодій особливого значення набуває готовність майбутнього фахівця до конструктивної комунікації, соціальної відповідальності, активної участі в житті громади та прийняття рішень на основі моральних і демократичних принципів. Тому формування громадянської компетентності під час фахової підготовки є не лише внутрішнім освітнім завданням, а й прямим соціальним замовленням держави.

Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю наукового обґрунтування шляхів, засобів та умов формування громадянської компетентності майбутніх фахівців у системі вищої освіти. Це забезпечить підготовку покоління свідомих, патріотично налаштованих професіоналів, здатних сприяти успішній розбудові демократичної, правової, європейської України. Проблема формування громадянської компетентності посідає вагоме місце в сучасній педагогічній теорії та практиці, і її дослідження здійснюється в контексті розвитку компетентнісного підходу, громадянської освіти, а також патріотичного та духовно-морального виховання молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку громадянської компетентності майбутніх фахівців є предметом розгляду в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. У вітчизняній педагогічній теорії ця проблематика активно вивчається в контексті національної освітньої політики та запитів суспільства. Зокрема, О. Пометун досліджує методологічні основи громадянської освіти та розвиток критичного мислення, І. Бех зосереджується на духовно-моральному та патріотичному вихованні як фундаментальних складових громадянської свідомості. Н. Абашкіна та О. Виговська розглядають питання впровадження європейського досвіду, соціальної відповідальності та формування академічної доброчесності. У контексті стратегічного розвитку вищої освіти та нормативно-правового забезпечення значну увагу питанню формування соціальних і громадянських компетентностей приділяють В. Кремень та В. Луговий.

На міжнародному рівні проблема громадянської компетентності розглядається через призму демократичних цінностей, глобальної освіти та міжкультурної взаємодії. М. Вестхаймер вивчає різні моделі громадянської освіти, розрізняючи пасивне (особиста відповідальність) та активне (орієнтація на справедливість) громадянство. Р. Торегарт є провідним експертом у сфері міжнародних порівняльних досліджень, що оцінюють рівень громадянської компетентності молоді. М. Нюссбаум у своїх роботах акцентує на необхідності розвитку критичного мислення та наративної уяви як ключових якостей для демократичного громадянства в умовах мультикультурності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри зростання уваги до зазначеної проблеми у вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці, усе ще недостатньо розробленими залишаються питання інтеграції громадянської освіти в процес професійної підготовки, визначення ефективних

педагогічних умов, форм і методів розвитку громадянських якостей у майбутніх фахівців. Це зумовлює потребу в подальшому теоретичному осмисленні та практичному вирішенні проблеми формування громадянської компетентності майбутніх фахівців.

Мета статті – розкрити зміст, структуру та педагогічні умови формування громадянської компетентності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**: охарактеризувати понятійний апарат, виявити ефективні методи і форми організації освітнього процесу, спрямовані на розвиток громадянської позиції майбутніх фахівців, надати практичні рекомендації щодо вдосконалення процесу формування громадянської компетентності майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система вищої освіти України переживає період глибоких змін, які викликані демократичними процесами, обраним євроінтеграційним курсом, упровадженням компетентнісного підходу та оновленням змісту професійної підготовки. Ключовим завданням освіти сьогодні є підготовка фахівця нового типу: він має бути не лише компетентним, але й відповідальним, здатним до активної громадянської участі, критичного мислення та прийняття рішень, які слугують суспільному благу.

В умовах теперішніх соціально-політичних викликів, включаючи воєнний стан, реформування освітньої системи та посилення ролі громадянського суспільства, особливої актуальності набуває проблема формування громадянської компетентності майбутніх фахівців. Ця компетентність є не просто частиною професійної підготовки, а важливою основою для розвитку демократичної, правової та патріотичної особистості, яка здатна діяти відповідально в умовах сучасних суспільних трансформацій.

Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» визначає громадянську компетентність як здатність особи реалізовувати і захищати права та свободи людини і громадянина, відповідально ставитися до обов'язків громадянина, брати активну участь у суспільному житті, підтримувати розвиток демократичного суспільства та утверджувати верховенство права, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, пов'язаних з ідеями демократії та верховенства права, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей [2].

У Концепції розвитку громадянської освіти в Україні зазначено, що громадянська компетентність – це здатність та готовність особистості до активної, відповідальної та ефективної участі в житті суспільства [3].

Громадянська компетентність, згідно із сучасною педагогічною наукою, є інтегральною властивістю особистості, що охоплює усвідомлення суспільних знань, демократичних цінностей, правових і моральних засад, а також здатність до відповідальних дій у соціумі.

Т. Смагіна під громадянською компетентністю розуміє сукупність знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які допомагають людині усвідомити своє місце в суспільстві, успішно реалізуватися як громадянина української держави. Дослідниця робить висновок, що громадянська компетентність формується в освітньому процесі засобами різних предметів [5].

За О. Пометун, громадянська компетентність – це сукупність знань, умінь і ставлень, які забезпечують ефективну участь особистості в суспільному розвитку та виконання громадянських обов'язків [4].

На думку І. Беґа, її формування є важливою умовою становлення **громадянської самосвідомості** особистості, що проявляється в здатності керуватися моральними принципами, законами та інтересами держави [1].

На основі зазначеного вище можемо дійти висновку, що громадянська компетентність у сучасній педагогічній науці трактується як інтегративна особистісна характеристика, що поєднує знання, цінності, переконання, ставлення та моделі поведінки, які забезпечують активну та відповідальну участь людини в суспільному житті відповідно до демократичних принципів, норм моралі та права. Вона є одним із ключових результатів освіти, адже сприяє формуванню громадянської зрілості, здатності критично мислити, приймати обґрунтовані рішення й діяти в інтересах громади та держави. Розвиток громадянської компетентності є необхідною умовою становлення соціально активної, правосвідомої та гуманістично орієнтованої особистості, здатної не лише користуватися своїми правами, а й відповідально виконувати обов'язки, дотримуватися демократичних цінностей і сприяти зміцненню громадянського суспільства.

Для більш глибокого розуміння сутності цього поняття важливо проаналізувати його структуру, адже саме вона розкриває, які знання, уміння, цінності та особистісні якості необхідно формувати у майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки. Структура громадянської компетентності, як правило, охоплює три взаємопов'язані компоненти: ціннісно-мотиваційний, когнітивний та діяльнісно-поведінковий.

Ціннісно-мотиваційний компонент визначає внутрішню спрямованість особистості, її систему цінностей, переконань та мотивів громадянської поведінки. До його складових належать патріотизм, гуманізм, національна самосвідомість, соціальна відповідальність, толерантність, повага до прав людини, готовність до суспільного служіння. Саме цей компонент забезпечує усвідомлене ставлення особистості до суспільних процесів і стимулює активну участь у розбудові демократичної держави.

Когнітивний компонент охоплює систему знань про державу, суспільство, політичний устрій, права й обов'язки громадян, основи конституційного ладу, етичні та правові норми, принципи соціальної взаємодії. Він передбачає розуміння механізмів функціонування демократичних інститутів, знання історії

та культури власного народу, а також уміння аналізувати суспільно-політичні явища з позицій гуманізму та права.

Діяльнісно-поведінковий компонент відображає практичну готовність і здатність особистості реалізовувати свої громадянські позиції через участь у суспільному житті, соціальних ініціативах, волонтерських рухах, громадських організаціях. Він проявляється у вмінні працювати в команді, брати на себе відповідальність за спільний результат, відстоювати власну думку в межах етичних норм, розв'язувати соціальні проблеми на основі співпраці та діалогу.

Структура громадянської компетентності демонструє, що її формування є багатовимірним і поетапним процесом, який потребує цілеспрямованого педагогічного впливу та інтеграції різних складників освітнього процесу. Кожен із компонентів розвивається під впливом відповідних педагогічних умов, методів, форм і засобів навчально-виховної роботи. Особливе значення мають створення демократичного освітнього середовища, формування культури діалогу, розвиток критичного мислення, залучення студентів до проєктної, волонтерської та громадської діяльності.

Таким чином, громадянська компетентність є не лише результатом освітнього процесу, а й показником сформованості активної життєвої позиції особистості. Її розвиток у майбутніх фахівців сприяє підвищенню рівня їхньої соціальної відповідальності, громадянської самосвідомості та готовності брати участь у розбудові демократичного, гуманістично орієнтованого суспільства.

Ефективність формування громадянської компетентності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки значною мірою зумовлюється створенням цілісної системи педагогічних умов, які забезпечують узгодженість і взаємозв'язок усіх елементів освітнього процесу – середовища, змісту, форм, методів і технологій навчання. Саме завдяки їх оптимальному поєднанню можливо досягти гармонійного розвитку когнітивних, ціннісно-мотиваційних і діяльнісно-поведінкових компонентів громадянської компетентності, що, у свою чергу, сприяє формуванню активної, соціально відповідальної та правосвідомої особистості.

Виокремлення, наукове обґрунтування та практичне впровадження таких педагогічних умов є одним із ключових етапів дослідження проблеми громадянської освіти, адже саме вони визначають можливості реалізації теоретичних положень у конкретній педагогічній практиці. Раціональне проєктування педагогічних умов дає змогу не лише створити сприятливе освітнє середовище, орієнтоване на розвиток громадянських якостей, але й підвищити результативність освітнього процесу загалом.

Ефективність формування громадянської компетентності досягається за умови забезпечення єдності цілей, змісту та засобів освітньої діяльності, створення атмосфери партнерської взаємодії між викладачами й здобувачами освіти, стимулювання мотивації до активної громадянської участі та застосування інноваційних методик навчання. Саме комплексне впровадження цих

педагогічних чинників дозволяє формувати у майбутніх фахівців стійку громадянську позицію, здатність до соціальної відповідальності, критичного мислення та конструктивної участі у житті суспільства.

Таким чином, визначення педагогічних умов формування громадянської компетентності є не лише теоретично значущим, а й практично необхідним завданням сучасної системи професійної освіти, адже від їх науково обґрунтованої реалізації залежить ефективність підготовки фахівців нового покоління – компетентних, ініціативних і свідомих громадян своєї держави.

На нашу думку, до основних педагогічних умов формування громадянської компетентності належать такі:

1. Створення виховного середовища, що сприяє розвитку ініціативності, самостійності, соціальної активності. Таке середовище виступає не лише фоном освітнього процесу, а цілісною системою педагогічних, психологічних і соціокультурних чинників, які стимулюють особистісне зростання, формують відповідальність і залучають майбутніх фахівців до активної участі в житті освітньої спільноти та суспільства.

Сутність цієї педагогічної умови полягає у створенні демократичної атмосфери взаємодії між викладачами та здобувачами освіти, що ґрунтується на засадах довіри, співпраці, партнерства та взаємної поваги. У таких умовах здобувач освіти перестає бути пасивним об'єктом педагогічного впливу й виступає активним суб'єктом освітнього процесу – ініціатором власних ідей, організатором колективних проєктів, учасником прийняття рішень і носієм громадянської позиції.

Для реалізації цієї педагогічної умови важливо забезпечити широкі можливості для самовираження та соціальної активності здобувачів освіти. Зокрема, ефективним є залучення їх до діяльності органів студентського самоврядування, участі у волонтерських та соціальних ініціативах, роботі в молодіжних клубах і громадських об'єднаннях, що сприяє розвитку лідерських якостей, громадянської відповідальності й умінь командної взаємодії. Не менш важливим є створення умов для реалізації студентських проєктів освітнього, культурного, екологічного чи соціального спрямування, які дають змогу молоді втілювати власні творчі ідеї на благо колективу або громади.

Вагомим аспектом формування виховного середовища є налагодження відкритої комунікації між викладачами та здобувачами освіти. Така взаємодія формує атмосферу довіри, стимулює вільне висловлення власних думок і позицій, сприяє розвитку критичного мислення та навичок аргументованого відстоювання поглядів. Важливу роль відіграє й застосування активних методів навчання – дискусій, тренінгів, рольових ігор, дебатів, проєктної діяльності, що сприяють розвитку ініціативності, комунікативної компетентності, соціальної гнучкості та громадянської активності.

Визнання досягнень здобувачів освіти в освітній, науковій, волонтерській чи громадській діяльності виступає потужним мотиваційним чинником, який

стимулює їх до подальшого самовдосконалення, розкриття власного потенціалу та активної участі в суспільному житті. Таким чином, виховне середовище має бути спрямоване не лише на передачу знань, а передусім на формування особистісної зрілості, громадянської свідомості та готовності діяти відповідально й ініціативно в соціальному просторі.

Результатом реалізації цієї педагогічної умови стає зростання рівня самоорганізації, ініціативності та соціальної відповідальності майбутніх фахівців, розвиток їхньої громадянської активності, здатності до співпраці, лідерства та вирішення суспільно значущих проблем. Отже, виховне середовище, орієнтоване на розвиток ініціативності, самостійності й соціальної активності, є ключовим чинником ефективного формування громадянської компетентності, оскільки саме в ньому відбувається становлення свідомої, активної, відповідальної особистості фахівця-громадянина, здатного до конструктивної участі в житті демократичного суспільства.

2. Інтеграція громадянсько-патріотичного змісту в процес вивчення фахових дисциплін є ще однією педагогічною умовою формування громадянської компетентності майбутніх фахівців. Такий підхід забезпечує поєднання професійної підготовки із формуванням ціннісного ставлення до держави, суспільства, професійної спільноти та особистої відповідальності за власні дії як громадянина.

Інтеграція громадянсько-патріотичного компонента полягає в органічному впровадженні відповідних ідей, норм і смислів у навчальний матеріал фахових дисциплін. Це сприяє тому, що освітній процес виходить за межі суто знаннєвої парадигми, формуючи у здобувачів освіти **активну громадянську позицію, почуття патріотизму, відповідальності та професійної етики.**

Важливо, щоб патріотичний зміст не нав'язувався формально, а природно вплітався в структуру занять, у приклади з практики та обговорення професійних ситуацій. Такий підхід сприяє вихованню не лише компетентного спеціаліста, а й **громадянина-професіонала**, який здатний діяти на засадах моральності, гуманізму та соціальної відповідальності.

Реалізувати інтеграцію громадянсько-патріотичного змісту можна за допомогою різноманітних дидактичних засобів:

- **кейс-методу**, який передбачає аналіз соціальних, правових або етичних ситуацій із професійної діяльності. Такі завдання формують уміння приймати рішення, керуючись громадянськими цінностями – відповідальністю, толерантністю, повагою до прав людини, патріотизмом;

- **обговорення прикладів професійної етики**, коли під час занять розглядаються моральні дилеми, пов'язані із суспільним добром, правами людини та служінням громаді;

- **звернення до правових норм і законодавства**, що регулюють професійну діяльність, із наголосом на громадянських аспектах – дотриманні етичних стандартів, правової культури та принципів верховенства права;

- **проектної діяльності**, у межах якої студенти розробляють соціально значущі ініціативи, волонтерські або просвітницькі проекти, спрямовані на розвиток громади чи професійного середовища;

- **інтердисциплінарних завдань**, що поєднують фахові знання з елементами історії, культурології та права, формуючи цілісне уявлення про професію в контексті громадянських і патріотичних цінностей.

Завдяки впровадженню зазначених форм і методів фахові дисципліни набувають **виховного потенціалу**, перетворюючись із джерела спеціальних знань на простір духовного та громадянського становлення особистості.

Результатом реалізації цієї педагогічної умови є: підвищення рівня **ціннісно-мотиваційного ставлення** здобувачів освіти до професії, держави та суспільства; **формування професійної ідентичності**, поєднаної з громадянською свідомістю; розвиток **етичної рефлексії**, здатності аналізувати власну професійну діяльність крізь призму суспільних інтересів, моральних і правових норм.

3. *Підтримка студентського самоврядування, волонтерських та проектних форм діяльності*, які сприяють залученню молоді до реальної громадянської, соціальної та професійної активності. Ця умова забезпечує створення сприятливого середовища для самовираження, самоорганізації та соціальної взаємодії майбутніх фахівців, що є важливими чинниками становлення зрілої, відповідальної особистості.

Сутність педагогічної умови полягає в можливості брати участь у прийнятті рішень, плануванні, реалізації та оцінюванні власних ініціатив, спрямованих на розвиток освітнього закладу, місцевої громади чи суспільства загалом. Участь у таких видах діяльності сприяє формуванню лідерських і комунікативних навичок, розвиває почуття соціальної відповідальності, громадянської свідомості та активної життєвої позиції.

Важливим напрямом реалізації цієї педагогічної умови є розвиток органів студентського самоврядування. Вони мають функціонувати не формально, а як реальні інституції студентського впливу, які беруть участь у вирішенні питань освітнього процесу, дозвілля, соціального захисту та громадської активності. Надання здобувачам освіти можливості брати участь у прийнятті управлінських рішень формує у них почуття відповідальності, ініціативності, навички командної роботи, конструктивного діалогу та співпраці.

Не менш значущим аспектом є підтримка волонтерської діяльності, яка створює простір для практичного вияву громадянських і моральних цінностей. Участь здобувачів у соціальних, освітніх, екологічних чи благодійних волонтерських проєктах сприяє формуванню емпатії, гуманізму, здатності до безкорисливої допомоги та соціальної відповідальності. Саме через волонтерство здобувачі освіти набувають безцінного досвіду участі в житті суспільства, усвідомлюють свою роль як активних громадян і майбутніх фахівців, здатних впливати на позитивні зміни у спільноті.

Важливу роль відіграє й розвиток проєктної діяльності, яка сприяє поєднанню теоретичних знань із практичною діяльністю. Робота над міждисциплінарними, соціальними або професійно орієнтованими проєктами дає змогу студентам розвивати аналітичне, критичне та стратегічне мислення, проявляти ініціативу, лідерство та комунікативні навички. Проєктна діяльність формує здатність працювати в команді, ефективно планувати роботу, відповідально ставитися до досягнення спільних результатів і вносити реальний внесок у розвиток навчального середовища.

Важливою складовою цієї педагогічної умови є педагогічна підтримка студентських ініціатив. Роль викладача або куратора полягає не в директивному керівництві, а у фасилітації, тобто в сприянні розвитку самостійності студентів, наданні консультаційної, методичної та ресурсної допомоги. Визнання досягнень і результатів студентських проєктів, створення умов для їх публічного представлення мотивує молодь до подальшої участі в соціально значущій діяльності та зміцнює почуття належності до навчальної спільноти.

Реалізація цієї педагогічної умови забезпечує низку позитивних результатів: підвищення рівня громадянської активності, розвиток ініціативності та самостійності, формування лідерських і комунікативних компетентностей, зростання соціальної відповідальності й відчуття єдності з колективом закладу освіти. Студенти починають краще усвідомлювати свою роль у розбудові демократичного суспільства, набувають досвіду співпраці, толерантності та партнерства.

Отже, підтримка студентського самоврядування, волонтерських і проєктних форм діяльності є потужним чинником формування громадянської компетентності майбутніх фахівців. Вона поєднує освітній процес із реальним соціальним досвідом, розвиває готовність діяти ініціативно, відповідально й на користь суспільства, формуючи покоління професіоналів, здатних до активної громадянської позиції та соціального лідерства.

4. *Використання інтерактивних методів навчання, зокрема тренінгів, дебатів, рольових ігор та дискусій* є однією з найефективніших педагогічних умов формування громадянської компетентності майбутніх фахівців. Сучасна система професійної освіти потребує оновлення підходів до навчання, що передбачає перехід від пасивного засвоєння знань до активної взаємодії, співпраці та самостійного пізнання. Інтерактивне навчання забезпечує формування в студентів критичного мислення, комунікативних умінь, соціальної активності й громадянської відповідальності, що є необхідними якостями сучасного фахівця.

Сутність цієї педагогічної умови полягає у створенні освітнього процесу, побудованого на принципах діалогу, партнерства й співтворчості між викладачем і студентами. У центрі такого підходу – активна взаємодія, під час якої здобувач освіти не просто засвоює готову інформацію, а бере участь у її обговоренні, аналізі, моделюванні реальних ситуацій, що сприяє формуванню

практичного досвіду й соціально значущих навичок. Використання інтерактивних методів сприяє розвитку ініціативності, самостійності, умінню приймати рішення та нести відповідальність за результати спільної діяльності.

Одним із дієвих інструментів є тренінгові форми навчання, які забезпечують розвиток навичок ефективної комунікації, командної взаємодії, самопрезентації та лідерства. У межах тренінгів моделюються різні соціальні чи професійні ситуації, що вимагають від студентів виявлення активної позиції, здатності співпрацювати, дотримуючись принципів толерантності, взаємоповаги та демократичності. Такі заняття формують у здобувачів освіти досвід колективної відповідальності, уміння діяти відповідно до норм громадянського суспільства.

Не менш важливим засобом розвитку громадянської компетентності є дебати, які сприяють формуванню критичного мислення, аналітичних здібностей та культури аргументованого діалогу. У процесі дебатів студенти навчаються аналізувати актуальні суспільні проблеми, зважувати різні думки, аргументовано відстоювати власну позицію, водночас поважаючи думку опонента. Така форма роботи виховує толерантність, здатність до компромісу, логічність мислення та вміння вести конструктивну полеміку, що є важливою складовою громадянської культури.

Використання рольових ігор дозволяє студентам зануритися в змодельовані соціальні, професійні або етичні ситуації, які імітують реальні умови майбутньої діяльності. Виконуючи певні ролі – лідерів, управлінців, фахівців, громадських активістів – майбутні фахівці розвивають емпатію, соціальну гнучкість, здатність оцінювати свої дії з позиції моральної та громадянської відповідальності. Рольові ігри сприяють усвідомленню власної участі в суспільних процесах і формують навички ухвалення зважених рішень у складних соціальних ситуаціях.

Важливою формою інтерактивної взаємодії є дискусії та круглі столи, під час яких здобувачі вищої освіти обговорюють актуальні суспільно-політичні, етичні чи професійні питання. Такий формат сприяє розвитку навичок аргументованого висловлення думки, уміння слухати співрозмовника, критично оцінювати інформацію та робити самостійні висновки. Дискусійні заняття активізують пізнавальну діяльність, формують культуру демократичного спілкування, виховують відповідальне ставлення до власних суджень і вчинків.

Реалізація інтерактивних методів в освітньому процесі забезпечує низку позитивних результатів: підвищення рівня комунікативної, соціальної та громадянської компетентностей; розвиток аналітичного мислення; виховання толерантності, поваги до прав людини, готовності до участі в громадському житті. Окрім того, такі методи створюють позитивний психологічний клімат у колективі, підвищують мотивацію до навчання, стимулюють саморозвиток і самоосвіту.

Використання інтерактивних методів навчання виступає потужним засобом формування громадянської компетентності майбутніх фахівців. Воно поєднує навчальний, виховний і розвивальний аспекти освітнього процесу, сприяє перетворенню здобувача вищої освіти з пасивного споживача знань на активного учасника освітньо-виховної взаємодії, здатного діяти свідомо, відповідально й ініціативно в умовах сучасного демократичного суспільства.

Визначені педагогічні умови формування громадянської компетентності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки є взаємопов'язаними та утворюють цілісну систему. Їх упровадження спрямоване на створення виховного середовища, у якому поєднуються ціннісні, когнітивні та діяльнісні складові громадянської компетентності. Створення виховного середовища забезпечує формування мотиваційно-ціннісних орієнтирів, сприяє розвитку почуття відповідальності, патріотизму та соціальної активності. Інтеграція громадянсько-патріотичного змісту в процес вивчення фахових дисциплін наповнює навчання смисловим і моральним змістом, формує світоглядну позицію та громадянську свідомість студентів. Підтримка студентського самоврядування, волонтерських і проєктних форм діяльності стимулює їхню самостійність, ініціативність і здатність до колективної взаємодії. Використання інтерактивних методів навчання – тренінгів, дебатів, рольових ігор, дискусій – активізує пізнавальну діяльність здобувачів освіти, формує комунікативні навички, уміння аргументовано відстоювати позицію та діяти в демократичному середовищі. Узгоджена взаємодія цих умов створює педагогічне середовище, у якому громадянська компетентність майбутніх фахівців формується як інтегральна особистісна якість, що поєднує професійні, морально-етичні та соціальні компоненти.

Ефективна реалізація визначених педагогічних умов формування громадянської компетентності майбутніх фахівців потребує добору відповідних методів і форм організації освітнього процесу. Вони мають забезпечувати активну взаємодію всіх учасників навчання, створювати умови для розвитку критичного мислення, відповідальності, громадянської свідомості та соціальної активності майбутніх фахівців. З метою систематизації основних підходів представимо узагальнену характеристику ефективних методів і форм роботи, спрямованих на розвиток громадянської позиції майбутніх фахівців у закладах вищої освіти (табл. 1).

Таблиця 1

Ефективні методи і форми організації освітнього процесу, спрямовані на розвиток громадянської позиції майбутніх фахівців

Методи / форми роботи	Зміст, особливості реалізації	Очікувані результати (формування компонентів громадянської компетентності)	Приклади практичної реалізації у ЗВО
Інтерактивні методи (дискусії, дебати, рольові ігри, тренінги, кейси)	Активне обговорення соціально важливих тем, моделювання реальних ситуацій, формування власної позиції, колективне прийняття рішень	Розвиток критичного мислення, уміння аргументувати, формування толерантності, комунікативних навичок	Проведення тренінгу «Я – громадянин своєї держави», дебати «Права людини в демократичному суспільстві», рольова гра «Засідання міської ради»
Проектна діяльність	Виконання студентами соціально значущих або професійно орієнтованих проєктів у групах	Формування ініціативності, відповідальності, лідерських якостей, досвіду командної роботи	Розробка студентського проєкту «ЕкоКампус», участь у всеукраїнському конкурсі соціальних ініціатив, створення медіаплатформи про студентське життя
Дослідницько-аналітичні методи	Аналіз суспільних проблем, підготовка есе, доповідей, аналітичних звітів, участь у конференціях	Розвиток аналітичного мислення, громадянської свідомості, здатності до самостійного судження	Підготовка наукової доповіді «Формування патріотизму серед студентської молоді», участь у студентській конференції з громадянської освіти
Волонтерська та громадська діяльність	Участь у соціальних, благодійних, патріотичних акціях, підтримка студентського самоврядування	Виховання емпатії, соціальної активності, відповідальності, патріотизму	Організація волонтерського руху «Студенти – дітям», участь у зборі допомоги ЗСУ, екологічні акції «Чисте довкілля»
Форми навчальної взаємодії (круглі столи, дискусійні клуби, інтегровані лекції, тематичні тижні)	Створення простору для обговорення громадянських питань, обміну думками, спільної рефлексії	Підвищення рівня громадянської культури, соціальної зрілості, комунікативної компетентності	Проведення круглого столу «Молодь і демократія», інтегрована лекція «Права людини у професійній діяльності», тиждень громадянсько-патріотичного виховання

Наведені методи й форми організації освітнього процесу сприяють цілісному розвитку громадянської компетентності майбутніх фахівців. Їх застосування забезпечує гармонійне поєднання теоретичних знань, практичного досвіду та особистісного зростання майбутніх фахівців. Важливо, що інтерактивні, проектні, дослідницько-аналітичні, волонтерські форми діяльності створюють умови для прояву ініціативи, лідерства, відповідальності та формування активної громадянської позиції. Ефективність реалізації цих методів залежить від педагогічної майстерності викладача, належного виховного середовища та системної підтримки студентських ініціатив у межах освітнього простору закладу вищої освіти.

Результати аналізу педагогічних умов, методів і форм організації освітнього процесу свідчать про необхідність їх подальшого вдосконалення відповідно до сучасних вимог вищої освіти. У цьому контексті важливого значення набуває розроблення практичних рекомендацій щодо оптимізації процесу формування громадянської компетентності майбутніх фахівців.

Практичне вдосконалення процесу формування громадянської компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти потребує системного підходу, спрямованого на створення цілісного освітнього середовища, у якому поєднуються освітня, виховна та громадська діяльність. Одним із ключових напрямів є розроблення спеціальної програми формування громадянської компетентності, інтегрованої в освітню програму. Вона має передбачати включення в навчальні плани окремих модулів, тем або міждисциплінарних курсів, що сприятимуть вихованню громадянських і патріотичних цінностей, розвитку соціальної активності та відповідальності студентів.

Важливою складовою є створення системи моніторингу рівня сформованості громадянської компетентності, яка дозволить відстежувати динаміку розвитку особистісних і професійних якостей здобувачів освіти. Доцільно використовувати анкетування, самооцінювання, педагогічне спостереження, портфоліо досягнень та інші методи, що забезпечують комплексну оцінку результатів виховного впливу.

Ефективність реалізації компетентнісного підходу значною мірою залежить від професійної підготовки педагогічних кадрів. Тому слід організовувати системне підвищення кваліфікації викладачів і кураторів студентських груп через проведення семінарів, тренінгів і воркшопів із методики громадянського виховання. Це сприятиме збагаченню педагогічного інструментарію та підвищенню якості виховної роботи.

Доцільним є також упровадження системи наставництва та тьюторства серед студентів, коли старші або активні здобувачі освіти допомагають молодшим адаптуватися до освітнього середовища, залучаючи їх до волонтерських і соціальних ініціатив. Така взаємодія формує почуття відповідальності, лідерські якості та соціальну зрілість.

Важливого значення набуває практика проведення «громадянських днів» або тематичних тижнів, під час яких організовуються форуми, дебати, флеш-

моби, кінолекторії, виставки тощо. Такі заходи підсилюють громадянську активність студентів, створюють простір для прояву ініціативи та осмислення власної ролі в суспільстві.

Необхідно також розвивати партнерські зв'язки з органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та волонтерськими об'єднаннями, що дає змогу студентам брати участь у реальних соціально значущих проєктах і застосовувати набуті компетентності в практичній діяльності.

Додатковим напрямом є створення медіапростору громадянської активності студентів – блогу, сторінки у соціальних мережах чи студентської онлайн-газети. Такий простір сприятиме популяризації позитивних прикладів соціальної відповідальності, обміну досвідом, формуванню ціннісного ставлення до громадської діяльності.

У сукупності реалізація зазначених рекомендацій забезпечить підвищення ефективності виховної роботи у закладі вищої освіти та сприятиме формуванню активної громадянської позиції, патріотизму й соціальної відповідальності майбутніх фахівців.

Висновки. Формування громадянської компетентності майбутніх фахівців розглядається як один із провідних напрямів модернізації сучасної вищої освіти, адже воно забезпечує підготовку відповідальної, свідомої особистості, здатної дотримуватися демократичних цінностей, активно брати участь у громадському житті та ефективно реалізовувати себе в професійній діяльності.

Громадянська компетентність постає як інтегративна характеристика особистості, що охоплює знання про громадянські права та обов'язки, сформовані ціннісні орієнтири, уміння соціальної взаємодії й готовність до виконання громадянських функцій у суспільстві. Її структура містить ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний компоненти, взаємодія яких забезпечує цілісність і результативність процесу її формування.

Ефективність розвитку громадянської компетентності майбутніх фахівців безпосередньо залежить від створення відповідних педагогічних умов. Серед них провідне місце посідають інтеграція громадянсько-патріотичного змісту у фахові дисципліни; формування виховного середовища, що сприяє ініціативності, самостійності та соціальній активності здобувачів освіти; підтримка діяльності студентського самоврядування, волонтерських і проєктних ініціатив; а також використання інтерактивних методів навчання – тренінгів, дебатів, рольових ігор, дискусій, які стимулюють критичне мислення, комунікацію та співпрацю.

Результати дослідження засвідчили, що поєднання традиційних і сучасних педагогічних технологій з активними формами навчальної взаємодії сприяє формуванню громадянської позиції, розвитку відповідальності, толерантності та готовності до участі в суспільному житті. Реалізація системного підходу до формування громадянської компетентності майбутніх фахівців забезпечує гармонійне поєднання професійної підготовки з особистісним зростанням здобува-

чів освіти, що є запорукою становлення активного, свідомого й соціально відповідального громадянина.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаються в розробленні моделі формування громадянської компетентності майбутніх фахівців у міждисциплінарному контексті; визначенні критеріїв та індикаторів рівнів її сформованості; вивченні ефективності партнерської взаємодії закладів освіти з громадськими організаціями в процесі громадянського виховання.

Література:

1. Бех І. Д. Патріотичне і громадянське виховання: пункт зіткнення та лінія розмежування / І.Д. Бех // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць / Інститут проблем виховання НАПН України. Київ,— 2016. — Вип. 20. — Кн. 1. 360 с.
2. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 № 2834-IX [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20/ed20221213#n10>
3. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>
4. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О.І. Пометун // Компетентнісний підхід в сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. Овчарук. — Київ: К.І.С., 2004. — С. 64–70.
5. Смагіна Т. М. Формування громадянської компетентності учнів у процесі навчання правознавства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. : спец. 13.00.02 Теорія та методика навчання. Київ: КПУ, 2007. 27 с.

References:

1. Bekh I. D. (2004). Patriotychne i hromadianske vykhovannia: punkt zitknennia ta liniia rozmezhuвання [Patriotic and civic education: point of contact and dividing line]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi – Theoretical and methodological problems of raising children and school youth*, 20, 360 [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti» vid 13.12.2022 № 2834-IX [The Law of Ukraine «On the Basic Principles of State Policy in the Field of Affirming Ukrainian National and Civil Identity» of 13.12.2022 № 2834-IX]. — [Electronic resource]. — Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20/ed20221213#n10> [in Ukrainian].
3. Kontseptsiiia rozvytku hromadianskoi osvity v Ukraini [Concept of development of civic education in Ukraine]. — [Electronic resource]. — Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
4. Pometun O.I. (2012) Dyskusiiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnoho pidkhodu v ukrainskii osviti [Discussion of Ukrainian teachers on the issues of introduction of competence approach in Ukrainian education]. *Kompetentnisnyi pidkhid v suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukrainski perspektivy – Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives*, 64–70 [in Ukrainian].
5. Smahina T. M. (2007). Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti uchniv u protsesi navchannia pravoznavstva [Formation of civic competence of students in the process of studying law]. *Candidate's thesis*. Kyiv: KPU [in Ukrainian].